

כד' באלול תשס"ו
17 בספטמבר 2006
X7258

דעה אישית

המלחמה על שיקום הצפון - רגע לפני שמסתערים בני פפרמן¹

לאחרונה הקימה הממשלה חמישה צוותי עבודה בראשות מנכלים של משרדי ממשלה כדי שאלו ימליצו ויגבשו בפניה את התוכניות של "היום שלאחרי".

עבודת הצוותים המלווה בסיוורים בשטח מעוררים ציפיות גבוהות בקרב תושבי הצפון המוכים, החשים שהם עומדים לקבל "ביום שאחרי" את כל מה שלא קבלו בשנים ש"לפני". בקרוב מאוד תתפח המציאות על פניהם, כאשר יתבהר להם ש-90% מהתוכניות שהוצגו בפני צוותי העבודה הממשלתיים יידחו על ידם, וייגנזו. בעקר בשל העובדה שהן אינן מתאימות לתפיסה והקווים המנחים עליה תבנה התוכנית של "היום שאחרי".

במצב זה, נראה כי זה רק עניין של זמן עד שהתסכול והאכזבה של תושבי הצפון יפרצו בסערה. אפשר למנוע התפרצות תסכול כזה אם מקבלי החלטות יציגו כבר עתה בפני הציבור בכלל ובפני תושבי הצפון בפרט את הקווים המנחים בתפיסת השיקום, באופן שניתן יהיה להבין, כבר עכשיו אילו תוכניות צפויות לקבל אישור ואילו תוכניות צפויות להידחות. פרסום כזה יכול להיעשות רק לאחר קבלת החלטות בכל אחת מהדילמות הבאות:

שיקום או פיתוח? האם רוצים להחזיר את אזור הצפון למצבו הפיזי, הכלכלי והחברתי ההתחלתי כפי שהיה ביום שלפני פרוץ המלחמה, או שמא רוצים להגיע לרמת פיתוח גבוהה יותר. ראוי שהתוכנית תתמקד בשיקום ובחזרה מהירה של הצפון למצבו הקודם ולא בפתרון חוליים שבהם נתון הצפון מזה עשרות שנים והמחייבים השקעות בתשתית ופיתוח בתוכניות של "היום שאחרי".

מכאן, שאין לכלול בתוכנית של ה"יום שאחרי" תוכניות של הטווח הארוך, שאף כי חשיבותן איננה מוטלת בספק, העיסוק בהם חייב להיעשות, במסגרות שבהן דנים בפיתוח תשתיות לטווח הארוך ובסדרי עדיפות גיאוגרפיים בראיה כלל משקית. ואם אין מסגרות כאלו- זה הזמן להקימן.

אילו תחומים ראויים להיכלל בשיקום? לשיקום הצפון ישנם שלושה נדבכים: שיקום פיזי של מבנים ותשתיות, שיקום כלכלי של עסקים ומשקי בית ושיקום חברתי. המובן ביותר הוא השיקום הפיזי, בעוד שהמעורפל ביותר הוא השיקום החברתי הואיל ולעיתים הקשר בין פעילויות שיקום כזה לבין תוצאותיו אינו ברור דיו. כדי להקל על הדיון בשיקום החברתי, ראוי להבחין בשני מרכיבים שלו: שיקום אישי ושיקום קהילתי. בעוד שאת השיקום האישי יש לקדם במהירות ולהחזיר את האוכלוסייה הפגועה לשגרת החיים שלפני המלחמה, שאם לא כן תהיינה לכך השלכות על תפקודם של משקי בית לרבות בשוק העבודה, הרי שאת. העיסוק בתוכניות שיקום קהילתיות יש להעתיק לתוכניות ארוכות הטווח המיועדות לשקם ולהגביר את חוסנו של העורף - תחום שהדיון בו מהווה חלק מהפקת הלקחים מהמלחמה בצפון. באשר לשיקום כלכלי לאחרונה סוכמו הסדרי הפיזיים וגובש מסלול ההלוואות. עתה נותר לעקוב אחר הכלים שהופעלו ולהיווכח עד כמה הם יסיעו למניעת קריסה של עסקים ויאפשרו להם לחזור לשגרת פעילות.

¹ בנימין פפרמן: מנהל מינהל מחקר וכלכלה, משרד התמי"ת. העמדות המובעות במאמר הן דעותיו ואינן מחייבות את המוסד בו הוא עובד. beni.fefferman@moital.gov.il

האם להעדיף שיקום קצר או ארוך יותר? התקציב הנחוץ לשיקום הצפון נגזר ישירות מהתייחסות של מקבלי ההחלטות לשני התחומים הנזכרים ומההנחיות שניתנו לצוותי העבודה. הלחץ להרחיב את ההוצאה לשיקום, לרבות הגדרת תוכניות פיתוח למחצה כתוכניות שיקום קיים וניזון בין השאר מלחצי התושבים וההבטחות שפוזרו בחודשים האחרונים. ככלל מוצע לפרוס מרכיבי תוכנית שניתנים לפריסה על פני תקופה ארוכה יותר. בהארכת משך זמן השיקום מצוי היגיון חשוב נוסף. מניעת הידרדרות כלכלית לאחר שישתיים השיקום ותופסק הזרמת הכספים אליו. מפני שככל שתגדל ההוצאה ויצטמצם משך זמן השיקום צפוי להתרחב המשבר הכלכלי תעסוקתי, ותגדל האבטלה בקרב אוכלוסייתה

עד כמה נחוצה הבחנה ברמות סיוע לפי סוג הישוב? עד כה הוצג בציבור אזור השיקום כיחידה גיאוגרפית שלמה אחת: הכוללת את חיפה, נפות הצפון ועוטף עזה. הכרחי לומר בברור שחיפה איננה קריית שמונה: לחיפה ולישובים אחרים באזור יש כוח טבעי להשתקם בשל מאפייני האוכלוסייה שלהם ומיקומם, ולכן יש להפחית להם את הסיוע, ובו זמנית - להגדיל את הסיוע לישובים חלשים יותר.

ולבסוף ראוי שייאמר באופן ברור וגלוי כי הרצון והלחץ להעניק תמיכה מוגברת לאזורי המלחמה בצפון, הרבה מעבר לתוכנית שיקום האמורה לקדם את משקי הבית והעסקים לרמת תפקוד של "היום שלפני", תביא לדחייה או אף לביטול של תוכניות סיוע לאוכלוסיות מוחלשות באזורים גיאוגרפיים אחרים, הזקוקות לסיוע לא פחות מהצפון. ראוי להזכיר שעד פרוץ המלחמה הממשלה החליטה להפעיל שתי תוכניות בהיקף שנתי נרחב **בתחומי המלחמה בעוני ופיתוח הנגב**. תוכניות אלו, מאז המלחמה בצפון ושינוי סדר העדיפויות בעקבותיה נשכחו ונעלמו כלא היו, וחבל שכך.